

O‘ZBEKISTONDA DAVLAT MOLIYAVIY NAZORATINI HUQUQIY TARTIBGA SOLISH MUAMMOLARI

Oktayeva Yulduz Alisher qizi

Toshkent davlat yuridik universiteti, magistr

Annotatsiya

Davlat moliyaviy nazorati O‘zbekistonda davlat mablag‘laridan samarali va shaffof foydalanishni ta’minlashning hal qiluvchi vositasi hisoblanadi. Biroq, ushbu sohani tartibga soluvchi amaldagi qonunchilik bazasi uning samaradorligiga to‘sqinlik qiluvchi bir qator muammolarga duch kelmoqda. Ushbu maqola O‘zbekistonda davlat moliyaviy nazoratini huquqiy tartibga solishning asosiy muammolarini tahlil qilish va potentsial yechimlarni taklif qilishga qaratilgan.

Kalit so‘zlar: moliya, nazorat, davlat moliyaviy nazorati, hisobdorlik

Аннотация

Государственный финансовый контроль является важнейшим инструментом обеспечения эффективного и прозрачного использования государственных средств в Узбекистане. Однако действующая правовая база, регулирующая этот сектор, сталкивается с рядом проблем, которые снижают ее эффективность. Целью данной статьи является анализ основных проблем правового регулирования государственного финансового контроля в Узбекистане и предложение возможных решений.

Ключевые слова: финансы, контроль, государственный финансовый контроль, подотчетность

Abstract

State financial control is a crucial instrument for ensuring the efficient and transparent use of public funds in Uzbekistan. However, the existing legal framework regulating this sphere faces several challenges that hinder its effectiveness. This article aims to analyze the key problems in the legal regulation of state financial control in Uzbekistan and propose potential solutions.

Key words: finance, control, state financial control, accountability

Davlat moliyaviy nazorati davlat moliyasini boshqarishning asosiy yo‘nalishi bo‘lib, davlat mablag‘lari va aktivlaridan foydalanishning qonuniyligi, samaradorligi va shaffofligini ta’minlashga qaratilgan tadbirlar majmuini o‘z ichiga oladi. Bu resurslardan noto‘g‘ri foydalanish, o‘zlashtirish va isrof qilishdan muhim himoya bo‘lib xizmat qiladi va shu bilan yaxshi boshqaruv va javobgarlikni oshiradi.

Davlat moliyaviy nazoratining huquqiy asoslari turli xil vositalar, jumladan: davlat moliyasini boshqarishning asosiy tamoyillari va nazorat institutlarining rolini

belgilovchi Konstitutsiya, moliyaviy nazorat organlarining vakolatlari va tartiblarini belgilovchi qonunlar, moliyaviy nazorat faoliyatini amalga oshirish bo'yicha batafsil ko'rsatmalar beruvchi nizomlar, INTOSAI kabi xalqaro standartlardan iborat hisoblanadi.

Davlat moliyaviy nazoratining asosiy vazifalari moliyaviy operatsiyalarning amaldagi qonunlar va qoidalarga muvofiqligini ta'minlash, istalgan natijalarga erishish uchun resurslardan eng tejamkor tarzda foydalanilayotganligini baholash, ko'zlangan maqsad va vazifalarga erishilganligini baholash, manfaatdor tomonlarga davlat mablag'laridan foydalanish to'g'risida aniq va o'z vaqtida ma'lumot berish, davlat mansabdor shaxslarini davlat resurslarini to'g'ri boshqarish uchun javobgarligini belgilashdan iborat.

Olib borilayotgan qator islohotlarga qaramasdan, sohani o'ziga xos kamchiliklari va muammolari mavjud bo'lib, ularni atroflicha o'rganish ularga maqbul yechim topishga yordam beradi. Xususan, davlat moliyaviy nazorati amaliyotidagi qonunchilik normalari, shuningdek, ularning ijrosi bilan bog'liq muammolar haqida quyida so'z yuritishimiz mumkin.

Huquqiy normalarning yetarli darajada aniq va izchil emas. O'zbekistonda davlat moliyaviy nazoratini tartibga soluvchi huquqiy hujjatlar ko'pincha aniqlik yo'qligi va ichki qarama-qarshiliklar bilan ajralib turadi. Bu qonunni talqin qilish va qo'llashda qiyinchiliklarga olib keladi, ham nazorat qiluvchi organlar, ham nazorat qilinadigan sub'ektlar uchun huquqiy noaniqlik yaratadi.

Nazorat qiluvchi organlar o'rtasidagi funksiyalarning o'zaro bog'liq va ular bir-birini takrorlaydi. O'zbekistonda davlat moliyaviy nazorati tizimi mandatlari bir-biriga o'xshash bo'lgan ko'plab idoralarni o'z ichiga oladi, bu esa kuchlarning bir-birini takrorlashiga va resurslardan samarasiz foydalanishga olib keladi. Bu organlar o'rtasida mas'uliyatning aniq chegaralanmaganligi chalkashliklarni keltirib chiqaradi va samarali muvofiqlashtirishga to'sqinlik qiladi.

Nazorat qiluvchi organlarning mustaqilligi va hisobdorligi cheklangan. O'zbekistonda ba'zi nazorat qiluvchi idoralar ijro etuvchi hokimiyatdan yetarlicha mustaqillikka ega emas, bu esa ularning xolisligini buzishi mumkin. Bundan tashqari, nazorat qiluvchi organlarning javobgarligini ta'minlash mexanizmlari har doim ham etarli darajada emas, bu esa vakolatlarni suiiste'mol qilish xavfini keltirib chiqaradi.

Profilaktik chora-tadbirlarga yetarlicha e'tibor qaratilmaydi. Mavjud qonunchilik bazasi asosan bunday huquqbuzarliklarning oldini olishga qaratilgan profilaktika choralariga emas, balki moliyaviy huquqbuzarliklar uchun jazo choralariga qaratilgan. Moliyaviy intizomni mustahkamlash va davlat mablag'laridan to'g'ri foydalanishni ta'minlashda bunday yondashuv eng samarali bo'lmasligi mumkin.

Albatta yuqorida keltirib o‘tilgan muammolar umumiy nuqtai nazardan kelib chiqqan bo‘lishi mumkin. Shunga qaramasdan, umumiy muammolar uchun umumiy yechimlar ishlab chiqiqsh samaradorlikni ochirishga xizmat qiladi. O‘rganilgan masalalardan kelib chiqib, sanab o‘tilgan muammolarni quyida berilgan yechimlar asnosida bartaraf etish imkoniyati mavjud bo‘lishi mumkin.

Zamonaviy texnologiyalardan foydalanishni keng qamrovda joriy etish zarur, ya’ni qonunchilik bazasi davlat moliyaviy nazorati samaradorligini oshirishda zamonaviy texnologiyalar imkoniyatlarini to‘liq qamrab olmaydi. Raqamli vositalar va ma’lumotlar tahlilidan foydalanish moliyaviy qonunbuzarliklarni aniqlashni sezilarli darajada yaxshilashi va nazorat tartib-qoidalarni soddalashtirishi mumkin.

Nomuvofiqliklarni bartaraf etish va huquqiy normalarning aniqligini ta’minlash maqsadida davlat moliyaviy nazoratini tartibga soluvchi normativ-huquqiy hujjatlarni har tomonlama ko‘rib chiqish va birlashtirish zarur. Bu jarayon manfaatdor tomonlar bilan keng konsultatsiyalarni o‘z ichiga olishi kerak, buning natijasida hosil bo‘lgan qonunchilik bazasi samarali bo‘lishi va jamiyat ehtiyojlarini aks ettirishi, shuningdek, barcha uchun birdek tushunarli bo‘lishi jamoatchilik nazoratining ortishiga ham sabab bo‘ladi.

Amalga oshirilayotgan tadbirlarning takrorlanishiga yo‘l qo‘ymaslik va samarali muvofiqlashtirishni ta’minlash uchun turli nazorat qiluvchi organlar o‘rtasidagi mas’uliyatni aniq belgilash zarur. Bunga qonun hujjatlariga o‘zgartirishlar kiritish yoki har bir idoraning vakolati va faoliyat doirasini aniq belgilab beruvchi idoralararo kelishuvlar orqali erishish mumkin edi.

Nazorat qiluvchi organlarning ijro etuvchi hokimiyatdan mustaqilligini oshirishga qaratilgan chora-tadbirlar, masalan, moliyaviy mustaqillikni ta’minlash va ularni uchun idoraviy hisobdorlik masalasini ko‘rib chiqish zarur. Xususan, hisobdorlikni ta’minlash mexanizmlarini, jumladan, parlamentga muntazam hisobot berish va mustaqil auditlarni kuchaytirish zarur .

Huquqiy bazaga xavflarni baholash, ichki nazorat tizimlari va moliyaviy menejerlarni o‘qitish dasturlari kabi profilaktika choralariga ko‘proq e’tibor berish uchun o‘zgartirishlar kiritilishi kerak. Bunday yondashuv birinchi navbatda moliyaviy huquqbuzarliklarning oldini olishga yordam beradi va jazo choralariga bo‘lgan ehtiyojni kamaytiradi.

Davlat moliyaviy nazorati samaradorligi va samaradorligini oshirish uchun raqamli platformalar, ma’lumotlar tahlili va sun’iy intellekt kabi zamonaviy texnologiyalardan foydalanishni rag‘batlantirish kerak. Bu moliyaviy tahlil uchun maxsus dasturiy ta’minotni ishlab chiqish, moliyaviy ma’lumotlar haqida hisobot berish uchun onlayn platformalarni yaratish va moliyaviy operatsiyalarning tendentsiyalarini aniqlash uchun ma’lumotlar tahlilidan foydalanishni o‘z ichiga olishi mumkin.

Xulosa qilib aytadigan bo‘lsak, davlat moliyaviy nazorati samarali boshqaruvni ta’minlash, javobgarlikni ta’minlash, davlat resurslaridan samarali foydalanishga ko‘maklashishda hal qiluvchi rol o‘ynaydi. Muammolarni hal qilish va zarur islohotlarni amalga oshirish orqali, mamlakatlar moliyaviy nazorat tizimini mustahkamlashi va barqaror rivojlanishga hissa qo‘shishi mumkin.

O‘zbekistonda davlat moliyaviy nazoratini huquqiy tartibga solish uning samaradorligiga to‘sqinlik qiluvchi bir qator muammolarga duch kelmoqda. Biroq, aniqlangan muammolarni keng qamrovli huquqiy islohotlar va zamonaviy texnologiyalarni o‘z ichiga olgan holda hal etish orqali davlat mablag‘laridan shaffof va hisobdor foydalanishni ta’minlaydigan yanada mustahkam va samarali davlat moliyaviy nazorati tizimini yaratish mumkin. Bu, o‘z navbatida, O‘zbekistonning barqaror rivojlanishiga, fuqarolar farovonligini oshirishga xizmat qilgan bo‘lardi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. **O‘zbekistonda moliyaviy boshqaruv va boshqaruv masalalari:** Osiyo taraqqiyot banki, Barry Reid, International Consultant, 2000
2. **O‘zbekistonda biznes uchun huquqiy va me‘yoriy muhitni o‘zgartirish:** OECD hisoboti,
3. “Moliyaviy organlar faoliyatini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida” 2847-son 18.03.2017 yil
4. “Moliya vazirligi huzurida Davlat moliyaviy nazorati inspeksiyasi faoliyatini tashkil etish hamda budjet tashkilotlarida moliyaviy nazoratni takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida” Vazirlar Mahkamasining qarori, 24.03.2022 yildagi 129-son
5. “O‘zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi huzuridagi Davlat moliyaviy nazorati inspeksiyasi to‘g‘risida NIZOM” Vazirlar Mahkamasining qarori, 05.08.2022 yildagi 431-son